

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

برتری مکه یا مدینه؟

نویسنده : سید جواد ورعی

منبع : کتابخانه فلسفی تبیین

www.IRPDF.com

بزرگترین منبع کتابهای الکترونیکی رایگان

فهرست

برتری مکه یا مدینه؟

فضایل شهر پیامبر، «مدینه»

فضایل شهر مکه

پاورقی

(بحثی در فضایل مکه و مدینه)

فضیلت بعضی از مکانها و زمانها، از موضوعاتی است که در فرهنگها و آیین های مختلف وجود دارد. در فرهنگ اسلامی نیز بعضی از مکانها و زمانها دارای ارزش اند. سوره قدر در بیان فضیلت و برتری شب قدر نازل شده، چنانکه مکه، مبارک توصیف گردیده است. (۱) از همین رو، مفسران در تفسیر چنین آیاتی، از معنای فضیلت و برتری بعضی از زمانها و مکانها بر زمانها و مکانهای دیگر سخن گفته اند. اگر زمان از حرکت وضعی و انتقالی زمین به وجود می آید، چه تفاوتی است میان حرکت زمین در شب قدر یا در ماه مبارک رمضان و حرکت آن در بقیه روزها و ماه های سال؟

وتلاوت قرآن در مکه ارزش مضاعف می یابد (۲) چنانکه عبادت در شب قدر از هزارماه فراتر می رود. یا به خاطر حرمت و تقدس یک مکان یا زمان، انجام بعضی از اعمال ممنوع می گردد و در صورت ارتکاب مجازات بیشتری دارد.

از جمله مکانهای مقدس و دارای فضیلت مکه، مدینه، کوفه و بیت المقدس است. به همین مناسبت دانشمندان اسلامی در فضیلت مکه و مدینه بحث کرده اند و اینکه مکه بر مدینه برتری دارد یا مدینه بر مکه؟

بعضی از علمای اهل سنت، با شمردن فضایل شهر مدینه، آن را از مکه برتر دانسته اند. سمهودی در این زمینه می نویسد:

«بر فضیلت و برتری مکانی که اعضای شریف پیامبر را در خود دارد، حتی بر کعبه، اجماع قائم شده است؛ چنانکه علما اجماع دارند که مکه و مدینه برتر از سایر بلاد است و در اینکه کدام بر دیگری فضیلت دارد، میانشان اختلاف است. عمر بن خطاب و فرزندش عبدالله و مالک بن انس و بیشتر اهل مدینه، این شهر را برتر از مکه می دانند. حتی برخی بقعه شریف پیامبر را برتر از عرش دانسته اند.»

اما بیشتر دانشمندان اهل سنت و همه علمای شیعه، علی رغم فضایل فراوانی که برای مدینه شمرده اند، مکه را برتر از مدینه دانسته اند. شهید اول می گوید: «مکه برترین مکان روی زمین است، غیر از قبر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله)».

یکی از دانشمندان، قبور ائمه را نیز مانند قبر پیامبر خدا استثنا می کند ولی تصریح می کند شهرهایی که این مراقد شریف در آنهاست، برتر از مکه نیستند، بلکه مکه از آنها برتر است، حتی از مدینه.

شهید این نظریه را به علمای شیعه نسبت می دهد و می نویسد: «عقیده اصحاب آن است که مکه شریف ترین و برترین قطعه روی زمین است.»

هدف از نگارش این مقاله فشرده و کوتاه، برشمردن فضایل این دو شهر مقدس است که در روایات و آثار به جای مانده از فقیهان به چشم می خورد تا زائران این دو شهر با معرفت بیشتر قدم در این سرزمین مقدس بگذارند و قدر و منزلت حضور خود در این اماکن را بیش از پیش بدانند و از فرصت ارزشمندی که پیش می آید، بهره کافی ببرند.

اگر مسافر سرزمین حجاز بداند که قدم در سرزمین مقدسی نهاده و آن برتر از همه شهرها و سرزمین هاست، وقت گرانبهای خود را صرف اعمالی نخواهد کرد که در شهر و دیار خود نیز می تواند به انجام آنها مبادرت ورزد، بلکه خواهد کوشید که با حضور در اماکن مقدس و انجام اعمال عبادی، از خوان نعمت گسترده الهی بهره بیشتری ببرد و با دستی پر به وطن بازگردد.

فضایل شهر پیامبر، «مدینه»

۱. مدینه محل استقرار و استحکام دین خداست که با هجرت تاریخی پیامبر گرامی (صلی الله علیه وآله) به این شهر، گسترش اسلام به دیگر سرزمین ها نیز آغاز شد و دعوت به ایمان آشکار گردید. نخستین حکومت اسلامی در این سرزمین برقرار شد و با تلاش و مجاهدت پیامبر و اصحاب آن حضرت، پیروزی های بزرگی به دست آمد و اسلام با سرعت به همه جا راه یافت.

۲. مدینه محل اقامت ده ساله پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله)، همچنین محل زندگی ائمه اطهار (علیهم السلام) و بسیاری از اصحاب بزرگ پیغمبر و مدفن گروهی از آنان است.

۳. پیامبر گرامی، مانند حضرت ابراهیم که از خداوند خواست مکه را محل امن قرار دهد، دعا کرد که خداوند مدینه را مکانی امن گرداند و برای اهالی این شهر برکت و رحمت خواست. همچنین پیامبر به درگاه خداوند عرضه داشت: «خدایا! مردم مکه مرا از شهری که برایم محبوبترین سرزمین ها بود، بیرون کردند، مرا در سرزمینی که محبوبترین آنها نزد تو است، سکونت ده.» (۳) از این حدیث استفاده کرده اند سرزمینی که نزد خدا محبوبترین سرزمین باشد، بهترین سرزمین است.

۴. پیامبر فرمود: «هرکسی در شهر من (مدینه) روزه بگیرد، من شفیع او در قیامت خواهم بود.»

۵. محلی از مدینه (میان منبر و قبر پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله))، باغی از باغهای بهشت است.

برخی از دانشمندان موارد یاد شده را دلیل برتری مدینه بر مکه دانسته اند، ولی برخی دیگر پاسخ داده اند که موارد یاد شده تنها شواهدی بر فضیلت شهر مدینه است، نه دلیل برتری آن بر مکه و البته بعضی از شواهد فوق را نیز به صورت خاص پاسخ داده یا توجیه کرده اند.

فضایل شهر مکه

۱. بر اساس روایات، زمین خانه کعبه، از هنگام خلقت زمین، مورد توجه بوده و زمین از این نقطه گسترش یافته است. امام رضا (علیه السلام) فرمود: «وَوُضِعَ الْبَيْتُ فِي وَسْطِ الْأَرْضِ لِأَنَّهُ الْمَوْضِعُ الَّذِي مِنْ تَحْتِهِ دُحِيتُ الْأَرْضِ».

علت اینکه خانه کعبه وسط زمین قرار گرفته، آن است که محل کعبه، جایی است که زمین از آنجا گسترده شد و توسعه یافت.

۲. بنای خانه کعبه در این سرزمین (مکه) توسط ابراهیم خلیل، به امر پروردگار، به عنوان محل عبادت همه انسانها تا روز قیامت، از فضایل دیگر این

پیامبر گرامی، مانند حضرت ابراهیم که از خداوند خواست مکه را محل امن قرار دهد، دعا کرد که خداوند مدینه را مکانی امن گرداند

شهر است. این خانه نخستین مرکز هدایت و بندگی است؛ { إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ } (۴) شهر مکه نیز به تبع خانه خدا ساخته شد و گسترش یافت. این شهر خانه خدا و از آن مردم است و نباید مالک خصوصی داشته باشد. کسانی که در صدر اسلام از ورود مسلمانان به این شهر جلوگیری می کردند، در قرآن مورد سرزنش قرار گرفته اند؛ { إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ } .

در احادیث نیز وارد شده که خانه های شهر مکه در نداشت تا زائران بیت الله الحرام در آن بیتوته کنند و نخستین کسی که اقدام به این عمل کرد معاویه بود. اهالی مکه حق ندارند از سفر بندگان خدا به این شهر جلوگیری کنند و مانع حج گزاری آنان شوند. (۵) این نکته از یک ماجرای تاریخی نیز بر می آید:

منصور عباسی در صدد توسعه مسجد الحرام برآمد ولی مردم حاضر به فروش و واگذاری منازل خود نشدند. کارگزاران دولتی به امام باقر (علیه السلام) متوسل شدند تا حضرت راه حلی برای این مشکل بیابد. حضرت فرمود: «به مردم بگویید، آیا شما اول اینجا بودید و کعبه و مسجد بعد از شما بنا شد، یا اول مسجد و کعبه بوده و شما پس از آن به اینجا آمدید و خانه ساختید. (۶) این استدلال در مورد خانه کعبه که هنگام احداث بیابانی

بود، صدق می کند. بدینوسیله مردم خانه های خود را واگذار کردند و به سفارش امام، حکومت وقت نیز بهای خانه های مردم را پرداخت.

۳. ابراهیم از خداوند درخواست کرد که شهر مکه را حرم امن قرار دهد تا همه جانداران در این شهر از امنیت کامل برخوردار باشند، حتی صید پرندگان و قطع درختان و گیاهان نیز در آن ممنوع است؛ { ...رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا... } .

ارتکاب جرم و جنایت در این سرزمین مجازات مضاعف دارد. حتی در جوامع امروزی نیز بعضی از مکانها مقدس است که افراد با پناه بردن به آنجا و بست نشستن در آن، امنیت می یابند؛ مانند کلیسا در میان مسیحیان و حتی مجلس شورا در میان ملل مختلف. یکی از نویسندگان معاصر در این باره می نویسد:

«امروز بشر احساس کرده احتیاج دارد به محلی که محترم بوده و از نظر بین المللی محل دادرسی و کنفرانسهای جهانی و بالاخره مرجع رفع اختلافات بزرگ باشد... آیا این نکته را نباید مسلمین توجه داشته باشند که چندین قرن قبل، طرح صحیح یک مجمع دینی برای ایجاد وحدت در بین ایشان ریخته شده؟»

۴. مکه محل تولد اشرف مخلوقات عالم، پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) و جانشین بلافصل او، امام علی (علیه السلام) است که در فرهنگ بشری نیز محل تولد انسانهای برجسته را گرامی شمرده و آن را موزه و محل بازدید عموم قرار می دهند و نیز آن محل را یادآور طلوع شخصیت محبوب خود دانسته، در نگهداری اش می کوشند. هر چند در این عصر گروهی، با عقاید سخیف خود به تخریب همه افتخارات مسلمین پرداخته و در صدد از میان بردن همه نمادهای اسلامی، که یادآور حوادث مهم صدر اسلام است، بر آمده اند. در حالی که بخشی از اعمال حج می تواند از این زاویه قابل تبیین برای بشر امروز باشد.

سعی میان صفا و مروه یادآور ایثار و تلاش مادری فداکار برای نجات فرزند شیرخوارش از تشنگی است. یکی از حکمت های تشریع این عبادت می تواند زنده نگاه داشتن آن صحنه درخشان در زندگی هاجر و اسماعیل باشد، هرچند این عبادت، همچون اعمال و مناسک دیگر حج، دارای رموز فراوانی است.

۵. از پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) نقل شده که حضرت هنگام ترک مکه، بر مرکبش سوار بود و خطاب به زادگاه خود فرمود:

«وَاللّٰهُ اِنَّكَ لَخَيْرُ اَرْضِ اللّٰهِ وَ اَحَبُّهَا اِلَى اللّٰهِ وَ لَوْ لَا اَنْتَى اُخْرِجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ».

چه اینکه از امام صادق (علیه السلام) نقل شده که فرمود:

«أَحَبُّ الْأَرْضِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مَكَّةُ وَمَا تُرْبُهُ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ تُرْبَتِهَا وَ لَا حَجَرٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ حَجَرِهَا وَ لَا شَجَرٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ شَجَرِهَا وَ لَا جِبَالٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ جِبَالِهَا وَ لَا مَاءٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ مَائِهَا».

«محبوبترین سرزمین در نزد خداوند مکه است و خاکی محبوب تر از خاک آن و سنگی محبوبتر از سنگ آن و درختی محبوبتر از درخت آن و کوهی محبوب تر از کوه آن و آبی محبوبتر از آب آن نزد خداوند نیست.»

از پیامبر گرامی (صلی الله علیه وآله) نقل شده که فرمودند:

«مَكَّةُ حَرَمٌ لِلَّهِ وَ حَرَمٌ رَسُولِهِ، الصَّلَاةُ فِيهَا بِمِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ الدَّرْهَمُ بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ، وَ رُؤْيَا بَعْشَرَةِ أَلْفٍ».

«مکه حرم خدا و حرم پیامبر اوست، نماز در آن برابر با صد هزار نماز و انفاق درهمی در آن، برابر با یکصد هزار درهم و در بعضی از نقلها ده هزار درهم است.»

۶. قرآن برای نخستین بار در این سرزمین نازل شد و اسلام در این شهر ظهور کرد. پیامبر در این شهر به مقام نبوت رسید. جبرئیل امین در این شهر فرود آمد و به محضر پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) شرفیاب شد. هم نزول دفعی قرآن در شب قدر در این شهر رخ داد و هم آغاز نزول تدریجی قرآن در روز ۲۷ ماه رجب در غار حرا بود. همه این حوادث، نشان از عظمت این سرزمین است.

ابراهیم از خداوند درخواست کرد که شهر مکه را حرم امن قرار دهد تا همه جانداران در این شهر از امنیت کامل برخوردار باشند.

۷. دستور بستن احرام برای ورود به مکه و حریم آن (محدوده حرم) علامت دیگری از عظمت و تقدس آن است. هر کسی که از بیرون قصد ورود به مکه را دارد، باید هنگام ورود به محدوده حرم، که حرمتش به تبع مکه است، احرام ببندد و لباس پاک احرام بپوشد و اعمال خاصی را در آن انجام دهد.

۸. همه اعمال حج و عمره جز وقوف در سرزمین عرفات که خارج از محدوده حرم است، در این سرزمین انجام می شود. احرام، طواف، نماز طواف، سعی و تقصیر، وقوف و قربانی و حلق، همگی در این سرزمین به جا آورده می شود. شهر مکه همه ساله محل اجتماع میلیونی مسلمانان از اقصی نقاط جهان است. کنگره عظیم حج و اجتماع بین المللی - اسلامی در هر سال، در این سرزمین برگزار می گردد.

۹. قبله واحد همه مسلمانان در این شهر است. میلیونها مسلمان روزانه لا اقل پنج مرتبه به سمت و سوی خانه کعبه در این شهر به عبادت می ایستند و اینجا محور وحدت و یکپارچگی آنان است.

۱۰. این شهر، که بخشی از حرم الهی است، احکام ویژه ای دارد؛ کسی که در این شهر مرتکب قتل - حتی خطایی - شود، دیه سنگین تری بر عهده اوست. برداشتن اشیای گم شده در این شهر حرام است، مشرکان که فاقد طهارت بوده و از نظر فقه اسلامی نجس شمرده می شوند، حق ورود به این سرزمین را ندارند.

۱۱. علی رغم آنکه در بعضی از روایات سکونت در مکه به خاطر احتمال صدور گناه از انسان و شکسته شدن حرمت حرم الهی نهی شده، اما بر کسی که اطمینان دارد مرتکب گناه نمی شود، مستحب شمرده شده است.

شیخ صدوق از امام صادق (علیه السلام) نقل کرده که آن حضرت فرمود:

«مَنْ جَاوَرَ سَنَةً بِمَكَّةَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذَنْبَهُ وَ لِأَهْلِ بَيْتِهِ وَ لِكُلِّ مَنْ اسْتَغْفَرَ لَهُ وَ لِعَشِيرَتِهِ وَ لِجِيرَانِهِ ذُنُوبَ تِسْعِ سِنِينَ وَ قَدْ مَضَتْ وَ عَصِمُوا مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَرْبَعِينَ وَ مِائَةَ سَنَةٍ».

«کسی که یک سال مجاور مکه شود، خداوند گناه او و خانواده و فامیل و همسایه و هر کسی که برای او استغفار کرده باشد، تا نه سال گذشته، می آمرزد و تا صد و چهل سال، آنان را از هر بدی حفظ می کند.»

این روایت را بر سکونت یک سال، به صورت متفرق، حمل کرده اند؛ چون یک سال مستمر، موجب کم شدن رغبت می شود و کراهت دارد.

برخی هم به منظور جمع کردن میان روایات، بر این باور رسیده اند که اگر کسی برای عبادت در مکه ساکن شود، مستحب است لیکن برای تجارت و امثال آن کراهت دارد.

۱۲. همانگونه که آخرین پیامبر در مکه ظهور کرد و دین اسلام را در جهان گسترش داد، واپسین حجت او نیز از مکه ظهور خواهد کرد و جهان را پر از عدل و داد خواهد ساخت. بر دیوار خانه خدا تکیه نموده، ندای توحید سرخواهد داد. این سرزمین، هم محل ظهور آخرین پیامبر خداست و هم محل ظهور واپسین حجت الهی، امام عصر(عج).

موارد یاد شده تنها نمونه هایی از فضایل دو شهر مکه و مدینه است. دانستن این مطلب که کدامیک از این دو شهر برتر از دیگری است، چندان ثمری ندارد. اما آگاهی از فضایل آنها موجب می شود که زائران سفر حج، بهره بیشتری ببرند.

در ضمن، نکته دیگری نیز آشکا شد و آن اینکه علی رغم عشق و علاقه شیعیان به شهر پیامبر و انس و الفت آنان با حرم آن حضرت و نیز بقیع شریف و دشواری ترک مدینه برای زائران حرم نبوی، همه آنان مکه را افضل و برتر از مدینه شمرده اند و این علاقه و محبت موجب نشده است که دلایل برتری مکه بر مدینه را نادیده گرفته و مدینه را برتر بدانند. منطق شیعه هیچگاه مقهور محبت و عشق نبوده و هماره این دو را در کنار یکدیگر داشته است. آنانکه شیعیان را متهم می کنند که برای مرقد پیامبر و امامان خود، بیش از مسجدالحرام و خانه خدا اهمیت قائلند، یا جاهلند یا مغرض؛ چرا که در این مکتب، عشق و علاقه به پیامبر و اهل بیت گرامی او، از عشق به کعبه و خدای کعبه ناشی می شود.

پاورقی :

۱. آل عمران : ۹۶
۲. شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۲۲۶
۳. علامہ مجلسی، بحار ج ۹۹، ص ۸۵ ; کنز العمال، ج ۱۲، ص ۲۴۱
۴. آل عمران : ۹۶
۵. وسائل الشیعہ، ج ۱۳، ص ۲۶۷ به بعد، ابواب مقدمات الطواف، باب ۳۲
۶. به نقل از المیزان ج ۳، ص ۳۹۳